

37. Kütüphane Haftası Konuşması (26 Mart 2001)

Aysel Yontar*

Önce, kütüphane ve enformasyon bilimi veya hizmetleriyle uğraşan herkesin, Kütüphane Haftası'nı kutlarım. Ayrıca haftanın düzenlenmesinde emeği geçen, başta Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi yönetimi olmak üzere, hafta düzenlemesine destek veren çeşitli kuruluşlara teşekkür ederim.

Kütüphane haftaları bizlere, kütüphane ve enformasyon bilimi ve mesleğiyle ilgili başlıca sorunları ve onların çözümleri konusundaki önerileri kamuoyuna açıklama fırsatını verir.

Bu yıl, 37.Kütüphane Haftası'nı kutladığımızı göre, hafta faaliyetleri 37 yıldan beri tekrarlanıyor demektir. Hem kütüphane haftalarında, hem de bu haftaların dışında konuyla ilgili bilimcilerin, meslek elemanlarının, bu arada devletin, yıllardır süren çabalarına rağmen, geldiğimiz noktada genel bir değerlendirme yapılırsa, karşımızda duran tablo şudur:

Kütüphane ve enformasyon bilimi ve hizmetleri konusunda, Cumhuriyet döneminin başlangıcından bugüne kadar gerçekleştirilen olumlu faaliyetler, Cumhuriyet öncesi dönemle karşılaştırılamayacak düzeyde fazladır. Ama, meslekî sorunlar hâlâ sürmektedir. Genel olarak kütüphane ve benzeri kuruluşların bina, koleksiyon, personel, bütçe, teknoloji, yönetim ve organizasyon konusundaki temel sorunlarına köklü çözümler getirilememiştir. Hâlâ bir kütüphane yasası çıkarılmamıştır.

Her kütüphane haftasında tekrarladığım ve maalesef yine tekrarlamak zorunda olduğum bir mesele de, kütüphane ve benzeri kuruluşlarla ilgili eksiksiz bir envanter, bir rehber ve kapsamlı, ayrıntılı istatistik kaynakların bulunmamasıdır.

Eğitim konusuna gelince; kütüphanecilik bölümlerinin eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinin niteliğinin hızla yükseltilmesini engelleyen, örneğin öğretim elemanı, yayın, teknoloji konusundaki eksiklikler veya öğrenci sayısının fazlalığı, daha nitelikli öğrenci seçimindeki güçlükler gibi başlıca sorunlar da sürmektedir.

Nihayet, kütüphane ve benzeri kuruluşlar, özellikle de halk, çocuk ve okul kütüphaneleri, toplumun kültür, eğitim, ve serbest zamanları değerlendirme faaliyetlerinin merkezinde bulunmamaktadır. Yine, belli başlı özel üniversiteler dışında, genel olarak üniversite ve diğer araştırma kütüphanelerinin, eğitim, bilim ve araştırma faaliyetlerinin ne derece merkezinde yer aldıkları da tartışmaya açıktır.

Bu durum, kanaatimce bir sonuçtur ve yine bu sonuç, sadece konu alanımıza has bilgi ve nedenlerle açıklanamayacak kadar çok boyutludur. Çok boyutluluk,

* Prof. Dr. Aysel Yontar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Başkanıdır; e-posta: ayontar@istanbul.edu.tr

kısaca belirttiğim durumun, tarihsel, sosyo-kültürel ve iktisadi boyutlarının da olduğu anlamına geliyor. Konu, bu tür yaklaşımlarla ele alınıp açıklanmaya çalışılmadıkça, kütüphane ve enformasyon bilimi ve hizmetleri konusunda istenilen köklü çözümler için daha uzun yıllar beklememiz gerekeceği söylenebilir. Artık şu soru üzerinde daha fazla kafa yormamız gerekiyor: Kütüphane ve enformasyon hizmetleriyle veya bilimiyle ilgili durumda yıllardır neden köklü değişimler yaşamıyoruz? Bu sorunun birçok cevabı ve açıklaması olacağına şüphe yoktur. Ama, kendi bakış açımdan önemli gördüğüm bir cevap veya açıklama, özetle şöyledir:

Hepimizin bildiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş felsefesinin özü, "modern bir toplum oluşturmaktır." Bu felsefenin günümüzdeki doğal uzantısı ise, modernleşmeyi kapsayan, ama aynı zamanda onu dönüştürmeyi ve daha yeni bir aşamaya geçmeyi de amaçlayan "küreselleşme" olgusudur. Dolayısıyla, kuruluş felsefesini sürdüren Türkiye Cumhuriyeti, küreselleşme olgusunu da gündemine almıştır. Küreselleşme, enformasyon toplumu haline gelmeyi de kapsar. Ülkemizde hem modernleşme, hem de küreselleşme olgusunun gündemde olması, olumlu olduğu gibi, toplumsal gelişmemiz açısından da hayati bir önem taşımaktadır. Ama temel sorunumuz, bu olguların veya projelerin hayata geçirilmesi konusunda kat edilen mesafenin yetersizliğidir. Bu yetersizlik, nedeni ne olursa olsun, sonuçta, söz konusu projelerle ilgili bilgi, bilinç ve istek düzeyinde eksikliklerimiz olduğunu gösterir. Daha açık bir deyişle, belki de en temel sorunumuz şudur: Toplumumuzda, sınırlı bir kesim dışında, bırakınız küreselleşmeyi, modernleşme olgusu veya projesi bile, henüz bütünüyle öğrenilememiştir, kavranamamıştır.

Modernleşme projesi; aydınlanma felsefesi, liberal ekonomi, demokrasi, modern hukuk ve eğitim, modern bilim gibi birçok kurum ve kavramın bir kısmının değil, tümünün birlikte var olmasına ve geliştirilmesine dayanır. Küreselleşme olgusu ise, modernleşme projesiyle ilgili eksiklik veya yanlışlıkların eleştirilmesi dahil olmak üzere, modernleşmeyi kapsayan, aynı zamanda da onu dönüştürerek tüm dünyada yaygınlaştırmayı amaçlayan bir projedir. Küreselleşme, birey ve onun haklarını-sorumluluklarını, kültür ve eğitimi zenginleştiren çeşitliliği, barışı, sürdürülebilir çevre koşullarını, dünya çapında iletişim ve enformasyonu, iktisat ve işletmecilikte enformasyonu temel girdi kabul eden anlayışı geliştirmeyi hedefler. Sonuç olarak bu projeyle; eğitim, kültür, yetenek ve beceri açısından gelişmiş bireylerin arttığı, sorun çözme kapasitesi yüksek ve kaliteli bir "refah toplumu modeli" yaratılmak istenmektedir. Modernleşme projesinde olduğu gibi bu projede de sözü edilen özellikler, kurumlar ve kavramlar, yine birbirini tamamlayacak şekilde ve bir bütün olarak gerçekleştirilmek durumundadır.

Hem modernleşme, hem de küreselleşme projesinde, kütüphane ve enformasyon bilimi ve hizmetleri merkezi konumdadır. Bu nedenledir ki, günümüzde, kültür, eğitim, bilim, yönetim, iktisat, ticaret ve diğer alanlardaki gelişme ile kütüphane ve enformasyon bilimi ve hizmetlerinin gelişmesi arasındaki ilişkinin zorunluluğunu kavramayan ve bu ilişkiyi hayata geçirmek için gereken yatırım ve faaliyetleri yapmayan hiçbir modern toplum yoktur. Örneğin A.B.D. ve İngiltere-

re'de halk kütüphanesi yasaları, 1850'lerde çıkarılmıştır. Modern bir toplum, demokratik ve katılımcı bireyin, toplumun ve yönetimin, ancak modern kütüphane hizmetlerinin varlığıyla gerçekleşeceğini ve sürdürüleceğini kavramış bir toplumdur. Nihayet, bireyin ve toplumun sorun üretmekten çok, sorun çözme yetenek ve alışkanlığını geliştirmesiyle, modern kütüphane hizmetleri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu kabul etmemiş bir modern toplum da yoktur. Çünkü, hem modern toplum projesinde, hem de küreselleşme projesinde bir kütüphane, bir enformasyon merkezi veya bir arşiv, sadece sınırlı sayıda meraklı araştırmacıların yararlandığı ve bir binaya, belli sayıda personele, kitap ve kitap dışı materyallere sahip depolar olarak hizmet verecek kuruluşlar şeklinde ele alınmamışlardır. Bu kuruluşlar, modern veya küreselleşen bir toplumun her alanda gelişimine katkıda bulunacakları kabul edildiği için ve bu katkıyı sağlayacak tarzda kurulup örgütlenmişlerdir. Çünkü bilgi ve enformasyon güçtür ve o güç kütüphane ve benzeri kuruluşlarda saklıdır. Bilgi ve enformasyonu ulusal ve evrensel çapta, tarihsel ve güncel boyutta toplama, düzenleme ve yararlandırma konusunda en fazla sorumluluk taşıyan ve en stratejik konumda olan tek kuruluş, kütüphanedir, enformasyon merkezidir, arşivdir. Bilgi ve enformasyon güçtür ama Türkiye'de sözünü ettiğim kuruluşlarda saklı bilgi, ancak sürekli zenginleştirilip güncelleştirildiği ve tüm toplum tarafından paylaşılma alışkanlığı geliştirildiği ölçüde değer taşır ve bir toplumu güçlü kılabilir. Aksi takdirde bilginin güç olduğu sözü, bir söylem olmaktan başka anlam taşımaz.

O halde, daha önce ileri sürdüğüm görüşü tekrarlayarak diyorum ki, ülkemizde henüz "modernleşme projesi" bile bir sistem bütünlüğü çerçevesinde yaygın olarak kavranmamıştır. Dolayısıyla hem bu konuda, hem küreselleşme projesi konusundaki bilgi ve bilinç düzeyini hızla yükseltmemiz gerekmektedir. Bu konuda karar verme ve kararı eyleme dönüştürme sorumluluğu ise, her düzeyde yöneticiler ve aydınlara düşen bir sorumluluktur. Avrupa Birliği'ne katılımın, ülkemizin en önemli gündem maddesini oluşturduğuna inandığım bugünlerde, sözünü ettiğim kavrayış ve bilgilenme, ayrı bir önem taşımaktadır. Kütüphane ve enformasyon bilimiyle hizmetlerini şu andaki düzeyde bıraktığımız sürece, Avrupa Birliği'ne girmemiz de kolayca mümkün olamayacaktır; çünkü bu birliğe girmenin koşulları arasında söz konusu bilim ve hizmetlerde Avrupa Birliği standartlarına uyma koşulu da aranacaktır. Dolayısıyla, modernleşme, küreselleşme ve Avrupa Birliği'ne katılma konusunda, söylemler ve yeterli olmayan eylemler yerine, kapsamlı, samimi ve hızlı şekilde bir bilgilenmeye ve bilinçlenmeye yönelmemiz bir zorunluluktur. Kütüphane ve enformasyon bilimi ve hizmetlerinin önemi, bu tür bir bakış açısıyla kavranabildiği takdirde, sanırım sözünü ettiğim alanlar için yapılacak yatırım da bugün olduğundan çok daha fazla önemsenecek, aynı zamanda böyle bir yatırımın getirisinin boyutları da daha iyi anlaşılacaktır.

Saygılarımla.